

NUMMISUUTARIT (1864) NÄYTÖKSITTÄIN

HENKILÖT

SEPETEUS	lukkari
TOPIAS	suutarimestari
MARTTA	hänen vaimonsa
ESKO ja IIVARI	heidän poikansa
MIKKO VILKASTUS	puhemies
NIKO	merimies
JAANA	hänen tyttärensä, Topiaksen hoitolapsi
KRISTO	nuori seppä
KARRI	talonisäntä
KREETA	kasvatteensa
JAAKKO	puusuutari
SAKERI	Martan veli, viralta pantu poliisi
ANTRES	kraatari ja klanetin-puhaltaja
TEEMU	viulun-soittaja
EERIKKI	lautamies
LEENAN-KALLE	
TEEMUN	isä
ANNA-muori	
Eräs nainen Karrin talossa	
Häämiehiä ja kuokkavieraita	

Näytelmäpaikka Hämeessä

1. NÄYTÖS

tapahtuu suutari Topiaksen kotona

Tarina alkaa suutarimestari Topiaksen kotona Eskon ja Jaanan keskustellessa Eskon tulevasta kosiomatkasta sekä Jaanan haaveesta päästä naimisiin rakastamansa Kriston kanssa. Eskon naima-aikeiden takana ovat hänen vanhempansa, erityisesti äiti Martta, joka saapuu pian paikalle. Vanha testamentti lupaa perheen jälkikasvusta ensimmäisenä naimisiin menevälle perintönä 500 riksiä, joten kasvattityttö Jaanan rakastuminen Kristoon saa perintörahojen menettämisen pelossa Martan kiirehtimään poikansa Eskon naima-aikeita.

Topias ja talonisäntä Karri ovat aiemmin tavanneet Puolmatkan krouvissa ja pikkuisen maistissa puhelleet niitä näitä. Tämän tapaamisen seurauksena päätetään lähettää Esko puhemiehensä Mikko Vilkastuksen seurassa kosimaan Karrin tytärtä Kreetaa.

Martta pitää komentoa talossa. Martalla ei ole harhaluuloja pojistaan, ja hän tuo varsin selvästi esille mielipiteensä. Eskoa Martta nimittelee mm. *könsikäksi* ja *ukulina töllöttelijäksi*. Martta myös toteaa Eskosta: *Hän on aika tolvana, itsepintainen kuin vanha sonni ja joka irvihampaan leikkikalu. Kylläpä häntä kohtaan, sen tiekköön Jumal', parastani koettanut olen sekä neuvoilla että köydenpäällä, mutta turhaan kaikki: kannettu vesi ei kaivossa pysy*. Toisesta pojastaan livarista Martta on sen sijaan huolissaan tämän elämäntapojen vuoksi. Martta sanoo livarista: *Vallassa riettauden hengen, kylästä kylään kekkaloittee*. livari näyttäytyykin ensimmäisessä näytöksessä ja jää heti kiinni valehtelusta.

Ennen matkalle lähtöä Eskon on saatava naimalupaa varten valtakirja, jota laatimaan tilataan lukkari Sepeteus. Sepeteus tulee paikalle ja kertoo vaikuttavista kirkonmenoista, joissa nuori Juho

Kurkela on saarnallaan saanut naiset hurmoksiin ja miehet herranpelkoon. Samalla Sepeteus ripittää Topiasta tämän ja Martan ahneudesta ja Jaanan naima-aikeiden estämisestä. (Katso katkelma.) Lopulta Sepeteus laatii valtakirjan ja Topias panee puumerkkinsä alle. Näytöksen lopussa syntyy riitaa, koska Esko ei ymmärrä valtakirjan merkitystä, vaan haluaa panna puumerkkinsä paperiin hänkin, koskeehan asiakirja hänen elämäänsä tulevaa suurta muutosta.

Näytös loppuu Mikon ja Eskon lähtiessä kosioiretkelle. Viinaanmenevä livari puolestaan lähetetään hakemaan tarvikkeita kotiinpaluujuhlaa varten Hämeenlinnasta.

Sepeteuksen ja Topiaksen dialogi

TOPIAS. Kuinka kävi häneltä Eskon naima-atestin kuuluttaminen?

SEPETEUS. Kävihän se.—Niin, sinä naimaan lähetät poikas, mutta tahdonpa sinulta kysyä: oletko tarkkoja tietoja kiehtoillut tulevan miniäs mielen-laadusta, luonnosta? Muista, että parempi tippuvan räystäään alla kuin yhteenliitettynä häijyn ämmän kanssa.

TOPIAS. Häntä sanotaan siveäksi tytöksi. Se on se Karrin Kreeta. Siveä ja sävykäs neito; mutta ken olis asian luullut näin pitkälle käyvän? Se ensin oli kuin kärpänen, mutta kasvoipa kuin härkänen, ja näin se syntyi. Keväällä, tietäjissä käydessänsä Mikko Vilkastuksen kanssa, kohtasi Esko tytön, koska oli heillä kortteeri samassa talossa, vartoessaan tietäjätä kotiin. Mutta havaitsipa tällä ajalla Mikko joitakuita silmäyksiä Eskon ja tytön välillä. Hän arvasi asian, tempasi uljaasti sen päästä kiinni, rupesi puhemieheksi ja toimensa onnistui oivallisesti.

SEPETEUS. Lepääkö siis kaikki tällä perustalla?

TOPIAS. Ei juuri sillä; vaan kesällä, pari viikkoa jälkeen juhanneksen asia oikein vahvistettiin minun ja Karrin välillä. Ja tapahtui se Puol'matkan krouvissa yhteenjoutuissamme kaupunkitiellä. Mutta kas siinäkökättä puristeltiin ja harjakannuja tyhjennettiin ja olipa, armottoman lysti sinä päivänä ja vähän vielä toisenakin päivänä. Hi hi hi!

SEPETEUS. Mutta kummaksi mainitsen tytön tässä valtuus-kirjassa, Karrin piiiaksi vai kasvatteeksi?

TOPIAS. Kasvatteen kannalla on häntä talossa pidetty, eikä kuulu hän olevan juuri ilman kapioitakaan; luhtissaan sanotaan löytyvän yhtä ja toista. Pari päivää jälkeen häitten, niinkuin on keskusteltu, ovat kuormat tässä.—Tänään lähtevät tästä Esko ja Mikko Vilkastus, huomenna ovat he morsiustalossa hyvin siksi, että ehtivät vielä tekemään kuulutuskartan sunnuntaiksi, koska ensikerran kuulutetaan. Kuulutuksen ajan häihin asti viettää Mikko sukulaistensa luona siellä ja Esko morsiustalossa, suutaroitin; ja hauskaksi, luulen minä, pitää hänelle tuntuman tämä aika.

SEPETEUS. Hauskaksi tuntui Jaakopille aika vartoessaan neitsyikäistä Raakkelia.—Mutta suo anteeksi, suutari! Tapani on puhua aatokseni aina suoraan suustani ulos, katsoen siinä ei miehen mieltä, vaan asian oikeata laitaa.—Minä tiedän, että muuan erinomainen säätös pakoittaa sekä poikaasi, Eskoa, että hoitotytärtäsi, Jaanaa, rientämään naimisiin, koska nimittäin sille, joka heistä ensin avioskaskyn täyttää, on lankeeva viiden sadan riksin perintö. Näkyypä nyt kuin kävisi kaikki poikasi onneksi, mutta malta, Topias: Esko on mies, hänellä on isä, äiti, koto ja virka, ja tulevaisuutensa on siis joteskin luotettava; Jaana taas on orpo, turvaton tyttö, hänellä on »suo, siellä, vetelä täällä, eikä kuivaa kussaan»; ja malta vielä, että hän on Eskoa vanhempi. Minä en sano enempää. Sinä ymmärrät meininkini?

TOPIAS. Sen hyvin ymmärrän. Mutta jokainenpa tässä mailmassa, hyvä kanttoori, jokapäiväistä leipää itsepuolestansa rukoilee. Ei auta; me asumme nummella, kuivalla nummella, naskalikynä kourassa. Mutta suutaria löytyy tähän aikaan kuin kirjavia kissoja, valmiit repimään silmät toinen toiseltansa, ja kiukkuinen nälkäpä tässä naukuis, jos ei olisi mulla perunamukulaa peltomuruistani ja heinäkarvaa kahdesta niittu-plätystä, tuolla suon rannalla, että taidan elättää lehmämullin; vaikka on siinä hyörimistä ja pyörimistä pensaissa ja kannistossa, mutta saanpa siitä toki viimein maidontipan kipponi ja silloin tällöin vielä

voinkirpunkin leipäsmurenani päälle. Jaa, hyvä kanttoori; kynsineen ja hampaineen täytyy tässä köyhän elon syrjässä kinnustella.

SEPETEUS. Tosin ei ole köyhyys rikos eikä häpeä, mutta kuitenkin kuorma raskas, ja rikas onneansa kiittäköön. Sentähdenpä, suutari, rohkenen sanoa sinulle muutaman sanan, rohkenen nuhdella sinua kiittämättömyydestä häntä kohtaan, jolta kaikki hyvyys tulee. Sillä sinua taitaa kutsua varakkaaksi, vaan ei köyhäksi; leipä ei koskaan sinulta puuttunut ole, sinulla on hevoinen ja lehmä ja aina joka syksy jukuripää mullikka ja sikaporsas penkkiin lyötävä, niinkuin tiedän ja tunnen; mutta kuitenkin kutsut sinä itseäs köyhäksi.

TOPIAS. Hi hi hi! Köyhyyttä ei saa syyttää, sitä ei saa syyttää; sillä totta sanoen, niin leipä-kultaa ei koskaan ole puuttunut ja löytyypä aina joku hopea-kolikkakin pussin pohjassa. Ja Jumalalle kiitos kaiken tämän edestä!

SEPETEUS. Niinmuodoin, kuin varallinen mies, taidat sinä siis uhrata puolestasi tämän kysymyksessä olevan perinnön onneksi köyhälle tytölle, ja se tulee sinun tehdä eikä vääryydellä sitä puoleesi kietoa.

TOPIAS. Tämä on Martan asia; sillä temppuja löytyy, joissa annan vallan hänen tehdä ja käyttää itsensä, miten hän parhaaksi näkee, ja tämä on yksi niistä. Silloinpa minä en asiaan kuurra enkä kaarra.

SEPETEUS. Sinäpä kirjoissa neitosen edusmies, vaan ei vaimosi, Martta.

TOPIAS. Kaikki on Martan vallassa ja minun täytyy tehdä niinkuin hän tahtoo; ei auta. Ja siksi toiseksi, ken taitaa sanoa minun vääryydellä perintöä puoleeni kietovan? Minä annan pojalleni naimalupauksen, koska hän sitä nöyrästi anoo, ja naituansa ennen Jaanaa on perintö hänen, niinkuin säätöskirjassa seisoo selvillä sanoilla. Minä kysyn kerran vielä, onko tämä vääryys?

SEPETEUS. Sitä ei juuri sanoa taida, jos et hoito-tytärtäsi syyttä estele naimiseen joutumasta ennenkuin oma poikas. Suo anteeksi! mutta olenpa kuullut seppä Kriston rakastavan tyttöä ja tytön myös mielellään suostuvan häneen, mutta että sinä kaikin voimin koet estellä tätä yhdistystä.

TOPIAS. Tosi kyllä; mutta Jaanan omaksi onneksi ponnistelen tässä asiassa vastaan. Seppä on kiero mies, suuri junkkari ja juonia täynnä, paljaita juonia; ja ennustanpa kurjat päivät sille tytölle, jonka hän aviosiihaksensa narraa. Uskokaat minua, hyvä kanttoori, hän on se suurin kanalja pitäjässämme. Kuulkaatpas muutama hänen eljistänsä. Kanttoori, esimerkiksi, istuu pajassa, hän tarjoa teille piipun, te poltatte, poltatte hetken aikaa, yks' kaks' niin paukahtaapa nokkanne edessä, ja te seisotte keskellä kruutisavua, ja kiittäkää onneanne jos pääsette ainoastaan karvastelevalla kuonolla ja poltetuilla silmäkarvoilla. Mitäs teki hän Mahlamäen Maijalle, joka vähän oli kannellut päällensä luku-kinkerillä? Hän viskasi Maija-raiskan omettaan erään pienen pussin, jonka sisässä löytyi suoloja, maltaita, yksi messinkinen sormus ja kolme hevosen hammasta. Hän itse kyllä tiesi tuommoisen välikappaleen ei mitään vaikuttavan, mutta hän tunsikin myös Maijan taika-uskon. Ja mitä teki Maija? Läksi pappilaan kuin tuulispää noita-pussi kourassa; ja tahtoipa peijakas Kriston ottaa, kuin provastimme kylään tuli.—Kas semmoinen se mies on.

SEPETEUS. Vakamielisyys ja totisuus on elon pylväs, ja minä vihaan kevytmielisiä juonia, mutta niistä ei kuitenkaan saa päättää miestä kelvottomaksi.

TOPIAS. Mutta minä tunnen hänen hyvin, enkä anna hänelle hoitolastani vaimoksi, ennenkuin laki mun siihen pakoittaa, ja sitten syyttäköön tyttö itsiänsä, koska minä olen koettanut parastansa. Mutta koska nyt Jaanan asia näin juonittelee, tapahtuupa, että poikani saa kiivaan, vastustamattoman halun naimiseen, ja minä en taida häntä estää pääsemästä tähän juhmalliseen säätyyn.

SEPETEUS. Sen taidat, jos tahdot, kunnes poikas on täyttännyt yksikolmatta.

TOPIAS. Tämä asia kuuluu Martalle ja minun täytyy myöntyä tahtoonsa, ei auta. Ja meitä ei taida moittia, meitä ei taida moittia siitä, että luvallisella tavalla omaa parastamme katsomme. Ja moittikoon nyt Jaana itsiänsä, ettei hän suostunut sekä Eskon että minun ja Martan toivoon, joka oli: saada hänestä minin huoneesemme ja sitä, ken tiesi, tarkoitti korpraalikin säätöksellään. Hän oli ihmeellinen mies, synkeämielinen ja usein äkeä, kirjoitteli värsyjä ja sanoi itsensä aina onnettomimmaksi mailmassa. Mutta hän piti paljon Eskosta ja Jaanasta, molemmat silloin pienet paitaressut. Hän imehti Eskon ympyrjäisiä, vakaita silmiä ja valkeata harjastukkaa, hän sanoi rakastuneensa Jaanan lempeään ja viisaaseen katsantoon ja

kirjoitteli niistä värsyjä.—Hän oli vähän käynyt koulua nuoruudessaan.—Noh, mitäs tapahtui? Muutama viikko ennen kuolemaansa määräsi hän lapset perillisiksensä, mutta erinomaisella ehdolla. »Sen heistä—niin määräys kuuluu—joka ennen aviosäätyyn joutuu, tulee periä viisi sataa riksiä». Tuommoisen tempun hän teki, ja nähtävästi hän siinä tarkoitti jotain sukkeluutta; sillä miehellä oli aina kova taipumus kaikkeen, mikä kummastutti muita. Niin teki tämä korpraali. Ja mikä soveltuisi paremmin nyt kuin näiden molempain nuorten naiminen? Esko puolestansa on parastansa koettanut, mutta Jaana on hänelle aina kääntänyt nurjan sivun. Sentähden, Eskon naitua, käyn minä hyvällä omallatunnolla provastin luoksi ja nostan häneltä rixsit, jotka meille laillisesti kuuluu.

SEPETEUS. Saatpa tehdä miten parhaaksi näet; minä olen sanonut aatokseni, sanonut vasten naamaa, niinkuin tapani on. Suo minulle anteeksi, suutari Topias, suo anteeksi!

SEPETEUS. Minä vaikenen nyt ja rupean toimeeni viipymättä. (Ottaa taskuistansa kirjoitusaineita ja asettaa niitä pöydälle).

TEHTÄVIÄ POHDITTAVAKSI

1. Millaisia jännitteitä paljastuu Sepeteuksen ja Topiaksen dialogissa? Millaisia odotuksia ne luovat näytelmän jatkosta?
2. Miten katkelma rakentaa kuvausta henkilöistä ja henkilöiden välisistä suhteista?
3. Millaisia arvoja dialogi nostaa esille ja asettaa vastakkain? Miten ne kuvaavat näytelmän aikaa?
4. Aleksis Kiven kielen värikkyys ja havainnollisuus käy selväksi jo tässä näytelmän alun katkelmassa. Poimi katkelmasta viisi kohtaa tai ilmaisutapaa, jotka mielestäsi ovat todiste taitavasta kielenkäytöstä. Perustele valintasi.

2. NÄYTÖS

tapahtuu Karrin talossa, jossa vietetään Kreetan häitä

Karrin talossa tanssitaan Kreetan häitä, mutta sulhasena onkin puusuutari Jaakko. Eskon ja Mikko Vilkastuksen saapuessa paikalle paljastuu, että koko naimakauppa onkin Karrin silmissä ollut pelkkää leikinlaskua. Esko ja Mikko jäävät hämmentyneinä häihin. Petetyksi itsensä tunteva Esko ajautuu kuitenkin pian riitaan pelimanni Teemun ja lopulta muunkin hääväen kanssa. Mikko Vilkastus lietsoo Eskon raivoa. Lopulta Esko ja Mikko pakenevat paikalta kylän miesten ajaessa heitä takaa.

Esko tekee tiliä kokemastaan petoksesta.

ESKO. Jaa, tee minulle yksi pari puukenkiä, puusuutari. Minä maksan enemmän kuin tahdotkaan.

JAAKKO. Tavallinen hinta, ei enemmän.

ESKO. Enemmän kuin tahdotkaan, kaksinkertaisesti maksan sinun, lurjus, sarvijaakko.—Taivaan ukko, varjele minua! Hulluksihan tekee miehen tämä päivä. (Puristaen nyrkkiä Jaakon edessä). Jaakko!

JAAKKO. Mitä tahdot?

ESKO Jaakko!

JAAKKO. Sinä riehut turhaan!

ESKO. Jaakko! Ukko varjeltakoon meitä!

JAAKKO. Ole puristelematta nyrkkiäsi nokkani edessä. Mies! näköni synkenee, nyt ole siivosti!

ESKO. Levittele vaan sieraimias; minä en pelkää sinua; nouskoon tästä huimaava tappelus; minä en ensinkään pelkää sinua, sinä konna, tuhat kertaa konna. (Karri, myös hiasillaan, tulee oikealta).

KARRI. Luulenpa poikain vähän kiivastuneiksi.—Jaakko, mikä vaivaa sua? Seisothan kalveana kuin kyöpeli tuossa.

ESKO. Karri kulta, minua hierotaan tänään tulisissa tauloissa. Kirottu olkoon tämä päivä! olenhan saanut selkääni, saanut oikein Porvoon mitalla. Teemu ja hänen isänsä, juureva ukko, he minua peittosivat kuin matoa.

KARRI. Oma syys, poikani. Miksi et totellut minua?

ESKO. Ollaanpa viisaita maalla vahingon kohdatessa merellä. Mutta olisinpa tainnut niellä kaiken tämän ilman erästä toista asiaa, joka tekee, etten vääjää ketään, vaan harjastaa minua vihan rohkeudella aina pääläeltä häntäluuhun asti.

KARRI. Mikä asia on tämä?

ESKO. Suoraan sanottu: petoskauppaa minua kohtaan tässä hierottu on, ja morsiameni narrattu pois. Kreetta oli morsiameni, mutta tuo tuossa hänen veivasi minulta.

KARRI. Sinä olet erehtynyt. Kaikki olikin vaan leikintekoa Kreetalta.

ESKO. Ja teiltä myös isäni kanssa Puol'matkan krouvissa, jossa harjakannuja tyhjensitte, kättä ravistaen kaupan vahvitteeksi, mutta kaikki tämä oli vaan leikintekoa?

KARRI. Sulaa leikkiä viinalasin ääressä, ja siksihän luulin isäskin asian ymmärtävän.

ESKO. Mies vakaa hän on niinkuin poikansakin eikä turhaa leikkiä kärsi enemmän kuin minäkään, ja ettemme olekkaan edessänne leikkikaluja, sen tahdon teille näyttää!—Minä käsken teidän keräjiin, Karri, minä käsken sinun keräjiin, Jaakko, ja samoin vaimosi Kreetan myös, ja tulkoot yhteen iloon vielä Teemu ja isänsä, juureva ukko, jotka minua niin hävyttömästi rusikoitsit. Kaikki summassa vaan, ja kamala prosessi siitä nousee, oikein himphamppu syntyy siitä, josta ette vapaiksi käy, vaikka multahirretkin menettäisitte. Jaa, nyt olette apajassa ja suola vartoo teitä; sillä asia on vaikea, kovin vaikea. Jouduttepa piukkaan, hyvät ystävät!

KARRI. Puheestasi kuuluu, ettes tunne vielä lakia ja sääntöjä.

ESKO. Tarpeeksi ne tunnen. Kylläpä opetan teidät, te ... Mikä tämän kylän nimi taasen on?

KARRI. Tämä on Hätylän kylä!

ESKO. Jaa-ah, kyllä minä teidät opetan, te Hätylän koiran-penikat!

KARRI. Jos tunnet lait, niin mahdat myöskin tietää, mikä rangaistus on sille määrätty, joka naapurinsa juhlan, niinkuin häät, ristiäiset tahi peijaiset, hämmentää tahtoo. Minä olen rauhallinen mies ja juuri sentähden lain arvossa pidän, ja tiedänpä sen voimaan vedota, jos joku mun oikeuttani häiritä mieli. —Minä en sano enemmän, vaan varoitan sinua rakentamasta tässä mitään närkästystä. —Tule, Jaakko! (Karri ja Jaakko menevät).

ESKO. Mutta minä sanon niinkuin Koiranojan Matti, miesmurhan tehtyänsä: me emme kuule lain uhkaavaa ääntä, koska sappemme paisuu ja koston hunajakaste mielessämme palaa. Niin se on, ja se on se synnin sitkeä juuri, joka istuu meissä, sen tunnustan, mutta en voi sitä auttaa enkä kovin lukuakaan pidä; sillä eihän ole minun syyntä, että Aatami lankesi. —Kostaa tahdon tämän petoskaupan, tahdon tehdä tässä jonkun tuntuvan päätösmerkin, oikein rossauksen, joka vähän keventäisi sydäntäni. —Mutta tahdonpa vielä haastella morsiamen kanssa. (Lähenee sivu-ovea oikealle.)

MIKKO. Yksi sana, Esko!

ESKO. Ei yhtään sanaa, Mikko! Korppioonit tänään rikerakkoot. —Aatteles, mikä päivä, mikä historia tämä! Vietähän omia häitäni, mutta en olekkaan sulhainen niissä häissä, morsiameni on kaunis, kaunis kuin kukkainen niitulla, mutta kuitenkin ei ole hän minun morsiameni; puusuutarin oma hän on. Katsos, Mikko, se aatus taitaa polttaa. —Mutta tahdonpa jutella kanssaan muutaman sanan. (Menee sivu-ovelle). Onko morsian täällä? Tulkaas vähän tupaan tänne; minulla on teille jotain sanottavaa. (Kreeta tulee). Tunnetkos minua?

KREETA. Olettehan Esko?

ESKO. Esko, Nummisuutarin poika, kunniallinen mies, vaan ei kenenkään pilkka, vaikka yksi ja toinen tahtois häntä pilkkana pitää, mutta se ei käy konttoon!

KREETA. Mikä on tarkoitus tällä puheellanne?

ESKO. Vaimo, sinä olet minun pettänyt ja täyttänyt poveni kyykärmeillä, sisiliskoilla ja sammakoilla, kaikenlaisilla elävillä, jotka maassa matelevat tahi loiskivat. Sinä kukoistavan peltoni ohdake-maaksi muuttanut olet, vehnävellini tamppu-puuroksi tehnyt, ja koko mailman edessä tähtesi nyt hävetä saan. —Mutta rikosta seuraa rangaistus, ja omatuntos sinun rangaiskoon! Ei öitten lepoa sen rautanuija sinulle suoman pidä. Ja minäpä olen se painajainen, se pikimusta perkele, joka sinua öisillä likistelen ja nuijiilen, ei, naputtelen, naputtelen, noin hiljaksiin kenenkään tietämättä. Jaa, piikaseni, tämä petoskauppa sinua vielä hampaattomana, keukkaleukana ämmänäkin nakerteleman pitää. Sanani muista.

KREETA. Minulla ei mitään tekemistä kanssanne, te hävytön mies!' (Menee oikealle).

ESKO. Hävytön mies! Hän, joka oikeutta myöten pitäisi morsiameni oleman, haukkuu minua nyt suut ja silmät täyteen. (Viskasee nuriin ruoka-pöydän).

MIKKO. Esko! Oletko mieletön? (Kreeta ja yksi naisista tulevat oikealta).

NAINEN. Herra varjele! Tuollahan makaa nyt kaikki; siellä herneruoka ja lihanpalat.

KREETA. Juokse kiireesti niitulle ja käske miehiä ylös! (Nainen menee). Hänen pitää saaman kyytinsä!

ESKO. Teemun viulu! (Ottaa viulun ja lyö sen murskaksi seinään).

MIKKO. Malta mieleesi, Esko! haethan onnettomuuttas.

ESKO. Akkunat säpäleiksi myös! (Ottaa laattialta rahin, jolla hän särkee akkunan lasit). Kas noin, noin!

KREETA. Rientäkää apuun, pian! Hän kukistaa koko huoneemme!

ESKO. Ja toinen akkuna sitten. (Särkee myös toisen akkunan).

MIKKO. Nyt saakeli sun perii kuitenkin. Katsos! Liikkeillä on koko miesliuta! Tänne, näetkös, juoksevat kaikkiin voimin.—Sinä olet myyty! (Esko panee kiireesti hatun päähänsä ja haarapussin olallensa).

ESKO. Tule peräs, Mikko! Minä menen nyt! (Juoksee pois, ja kohta nähdään miehiä hiasillaan hyppäävän perässä ohitse pirtin oven, huutaen ja menoten).

TEHTÄVIÄ POHDITTAVAKSI

1. Millaisen kuvan Eskosta katkelma rakentaa?
2. Millaisin rakenteen ja kielen keinoin katkelmaan synnytetään kiihtyvää rytmiä?
3. Poimi ilmauksia, joilla Esko kuvailee tunnetilojaan. Millaisia ovat nämä kielen keinot?
4. Millaisia asetelmia henkilöiden välille katkelmassa rakentuu? Mihin asetelmat perustuvat?

3. NÄYTÖS

taphtuu kadulla Hämeenlinnassa ja Puolmatkan krouvissa

Kolmas näytös lähtee liikkeelle pahasti krapulaisen livarin ja hänen enonsa Sakerin dialogilla. Miehet ovat yhteistuumiin ryypänneet kylän hankintoihin ja Eskon häihin tarkoitetut rahat. Martan ja kyläläisten vihan pelossa livari ja Sakeri keksivät lavastaa itsensä etsintäkuulutetun varkaan ryöstön uhreiksi. Sitten miehet lähtevät Puolmatkan krouvin kautta paluumatkalle kohti Topiaksen taloa.

Jaanan kadonneeksi ajateltu isä Niko ilmaantuu maisemiin ja tapaa tiellä lautamies Eerikin. Hän saa tietää tyttärensä ahdingosta ja päättää rientää apuun. Matkalla hän kohtaa Puolmatkan krouvissa livarin ja Sakerin, jotka eivät tunnista häntä. Niko naamioituu etsintäkuulutetuksi varkaaksi saadakseen pidätettynä kyysin perille kylään ja huijatakseen Topiaksen perhettä, jolle haluaa kostaa Jaanan huonon kohtelun. Krouvari on Nikon vanhoja tuttuja ja yhtyy juoneen.

Niko tulee krouviin ja kiinniotosta syntyy kiivas tappelu. Lopulta livari ja Sakeri saavat Nikon sidotuksi ja lähtevät viemään Nikoa kotikylänsä vallesmannille. He uskovat saavansa pidätyspalkkiona 700 riksiä ja siten pelastuneensa.

Katkelman kuvaus

SAKERI. Mutta nyt lähemme, poikani!

IIVARI. Mitä kohden?

SAKERI. Kotoa kohden, tiedäthän!

IIVARI. Ei koskaan!

SAKERI. Mitä sanoit?

IIVARI. Ei koskaan, eno Sakeri, ei koskaan kotoa kohden!

SAKERI. Mihin sitten?

IIVARI. Hirteen!

SAKERI. Poika, pidä suusi, sanon minä, semmoisista puheista!—Hei! olethan vielä nurrumielissä, vaikkas olet jo kumonnut usean ryypin!

IIVARI. Kaikki on nyt entistä toisin, kaikki edestakaisin, nurinniskoin, niinkuin Jaakkolan muorin tallukka. Ei askelta, ei hiiren tolaakaan enään menneitten päivän muotoista. Ennen, nielyäni kaksi, kolme ryyppiä, olinpa iloinen ja kielevä kuin pääsky, mutta nyt, vaikka kauhalla kitaani kaataisin, niin harmaiksi käyvät silmäni vaan, ja entisen suloisen liehauksen sijaan tunnen nyt ainoastaan tuommoisen humajavan sekamelskan päässäni, ja mieli on aina musta kuin viinapannun kylki.

SAKERI. Hiiteen kaikki mielen mustuus, me ruoritamme itsemme tästä retkestä kuin enkelit. Asiat käyvät hyvin, peijakkaan hyvin, eikä yhtään syytä päätä kallistella!

IIVARI. Kaikki hyvin, jos toimitatte minulle kymmenen riksiä!

SAKERI. Ennen taidan kääntää auringon juoksun, kuin saada sinulle kokoon kymmenen riksiä!

IIVARI. Mutta juuri sen summan tekee sekä kuorman hinta että kylän säntirahat yhteiseen, jotka me yhdessä olemme juoneet kaikki viimeiseen äyriin!—Pitihän minun ostaa Leenan-Kallelle kruutia ja haulia linturahoillansa, Anna-muorille naulan nuuskaa munien edestä, Ali-talon Maija-rukalle naula kahveeta—ja puoli sokeria, ja virolais-ukko Hanssulle kaksi naulaa tupakkia ja kolme ryssän-limppua, ja monta muuta säntiä vielä. Herra armahda minua! Minä olen hukassa!

SAKERI. Kaikki ottivat ryövärit, kaikki!

IIVARI. Se konsti ei kestä. Kerrottaisi minulle tämänkaltainen historia, niin uumoisinpa kohta toista ja arvaisin pian asian oikean laadun; ja tiedähän löytyvän muita yhtä viisaita kuin minäkin. Ei, tämä vale ei pelasta meitä. Hummaustamme Hämeenlinnassa, jonka niin moni todistaa taitaa, ei voida salata, ei millään voimalla; se tulee tietyksi!

SAKERI. Mutta malta, että silloin on jo ajan vileä käsi ehtinyt tulla väliin, asia jymisee heikeesti kuin kaukainen ukonilma, ja siksi on kentiesi uusia neuvoja keksitty paranteeksi kaikelle; mutta jos me nyt kohta sanoisimme alastoman totuuden, niin tiedä, että paukkuu, ja karttakaamme vasamaa!

IIVARI. Se vasama on tervapamppu.

SAKERI. Mutta siitä ei yhtään pelkoa, jos vaan oikein käytämme sukkelan neuvoni!

IIVARI. Huono neuvo! He ehkä tietävät jo kaikki.

SAKERI. Mahdotonta.—Tielle nyt vaan, poikani!

IIVARI. Ei!—Kymmenen riksiä tänne!

SAKERI. Sitä en taida!

IIVARI. Teidän täytyy, en päästä teitä muutoin. Te tähän hävitykseen mun narranneet olette, teiltä tulkoon apu myös!—Kymmenen riksiä, eno!

SAKERI. Sula mahdottomuus! Ota niskani ennen!

IIVARI. Olkoon menneeksi! Niska maksakoon kaikki; juuri niin aattelen minäkin, ja nyt seuraamme minun neuvoani, nyt lähemme koreasti hirteen molemmat, yhdessä menemme, seuraa teemme aina kuolemaan asti!

SAKERI. Vaiti, Iivari, vaiti!

IIVARI. Sittenpä vaikenemme ja nukumme makeasti, ja suokoon Jumal', että taidamme molemmat riippua samassa puussa; sentähden mennään nyt ja etsitään joku väärä-oksainen, järeä, kaikin tavoin sopiva mänty. Itse työssä, työssä viimeisessä, lupaan auttaa teitä, miestä vanhaa, ja sitten vasta pidän huolta itsestäni, ja enpä tarvitse apua minä, taidanpa silpoa kuin tikka.—Nyt mennään, eno!

SAKERI. Poika!

IIVARI. Te luulette mun lyövän leikkiä, että kuuluu puheeni hieman niin. Nojah! taidanpa leikitä keskellä kuolon kurimusta, taidan nauraa Manalaista vasten partaa; sillä niin on luontoni. Mutta onpa aikeeni vakaa, järkähtämättömän vakaa. Kuoloon menen! Tunnin päästä mua taitaan polttopuuna pistää kattilan alle. Mustaan kuoloon. Mutta ensin pitää teidän saaman hyvin ansaittu osanne! (Uhaten Sakeria). Tämän nyrkin nimessä! Te olette ollut minulle perkele, kiusaava pimeyden enkeli!

SAKERI (käyden pelästyen ovea kohden). Älä, Iivari, älä! Minä huudan krouvarin avuksi! (Niko, tukka keritty, piikkiporta leualla, pieni pilkku lähellä vasempaa sierainta ja toinen hattu ja takki päällä, astuu sisään. Sakeri katselee häntä suurilla silmillä).

SAKERI (itseksseen). Se on hän!

IIVARI (itseksseen). Seittemän sataa riksiä, jos vaan onnistuu!

SAKERI (itseksensä). Mailmani rupeaa valkenemaan!

IIVARI. Siinä on minulle pelastuksen kallio! (Sakeri ja Iivari tekevät tärkeitä viittauksia toinen toisellensa. Iivari asettaa itsensä ovelle).

SAKERI. Sepä kysymys. Tämä on krouvi, iloinen krouvi. (Itseks.) Hikoonpa ankarasti. Jos nyt vaan kaikki kävis hyvin!

NIKO. Missä ovat tämän huoneen haltiat?

SAKERI. Krouvari tulee kohta; olkaa hyvä ja vartokaa!

NIKO. Aikani on tärkki!

SAKERI. Ei niin, ettette hetkeä levätä jouda.—(Itseks.) Se on hän!

NIKO. Meillä on kaunis ilma!

SAKERI (itseks.) Ko'okas mies. Minä tulen kovin levottomaksi! (Ääneensä). Se käy laatuun, se ilma!

IIVARI (itseksensä ovella). Onnetar, sua rukoilen, näytä mulle etupuoles kerran vielä, hetken aikaa sen loistaa anna! Näytä edes pieni vilaus, minä rukoilen!—Kaikki käy hyvin!

TEHTÄVIÄ POHDITTAVAKSI

1. Jaa katkelma osiin vaihtelevien tunnelmien ja keskustelun aiheiden mukaan. Millaisia vaihteluita katkelma sisältää?
2. Tarkastele katkelmaan tunnetiloja rakentavia sanavalintoja ja repliikkien sävyä.
3. Millaisin keinoin katkelma rakentaa livarin henkilökuvaa?
4. Modernisoi yksi livarin pitkistä repliikeistä nykysuomelle. Erittele listaksi, millaisia rakenteen ja sanavalinnan muutoksia päädyit tekemään?

4. NÄYTÖS

maantiellä metsäisellä seudulla teiden risteyksessä

Näytöksen alussa Topiaksen ja Sepeteuksen dialogista saadaan tietää, että Martta on vaivalla onnistunut järjestämään häät ilman livarin tarvikkeita. Sepeteus ja Topias lähtevät ja paikalle saapuvat Esko ja Mikko, jotka kiistelevät siitä, kumpi on enemmän syyllinen tilanteeseen: morsianta ei ole mukana ja kaikki rahat on käytetty. Esko lähtee poimimaan riisiä äidilleen vietäväksi, jotta tämä leppyisi.

Paikalle saapuu Kristo, jolle Mikko kertoo tilanteen. Kristo lähtee kiirehtimään omaa naimalupaansa ja Esko saapuu takaisin paikalle. Mikko osoittaa juonikkaan luonteensa saamalla raivoraittiin Eskon juomaan ensimmäisen humalansa. Mikolla ei ole aikomustakaan palata Topiaksen taloon. Lopulta Mikko lyö Eskoa ja juoksee pakoon. Esko jää yksin nousuhumalassaan.

Paikalle tulee morsiusparia vastaanottamaan lähtetty kraatari Antres, joka päättyy Eskon katkeruuden kohteeksi. Esko päättyy kuristamaan Antresta ja luulee tämän jo kuolleen. Paikalle tulevat Sakeri ja livari pidättämänsä varkaan kanssa. Antres herää ja lopulta kaikki jatkavat matkaa rattailla kohti Topiaksen mökkiä.

Näytöksen viimeisessä kohtauksessa tiellä nähdään jalkansa taittanut Mikko ja pari Eskon häihin matkaavaa kuokkavierasta. Mikko ei pääsekään pälkähästä, vaan joutuu lähtemään jalkaansa parantelemaan Topiaksen luo.

Mikon ja Eskon tilinteko

MIKKO (yksin). Minua vartoa saat; sillä enpä juuri vähällä hinnalla nyt tahtoisi liketä sitä kuuluisaa suutarin Marttaa. Totuuden tunnustaen, häntä pelkää enemmän kuin paholaista. Ja ken ei tee sitä?—Ny omaan pesääni vaan, ja Eskon, riisipussi selässä, lähetän sekä minun että itsensä puolesta sen mustan traakin kitaan.—Hän viipyy vielä. (Huutaen). Esko!

ESKO (metsästä). Tulen paikalla!

MIKKO. Kuin sieltä tulet, niin juotanpa sun täyteen kuin kiiliäisen, ja nähkööt sitten kotonasi, etten yksin ole juonut rahoja ylös, minä!— (Esko tulee; pussinsa toinen haara on täytetty).

ESKO. Siellä oli hyvä riisin saanti!

MIKKO (tarjoo Eskolle viinapulloa). Tässä, mies! Itse ryyppäsin vasta!

ESKO. Mikä on tarkoitukses?

MIKKO. Että otat hyvän kulauksen pullostani!

ESKO. Minä?

MIKKO. Sama mies!

ESKO. Sinä tiedät, ettei vielä koskaan mitään karvasta ole huulilleni tullut tähän päivään asti.

MIKKO. Tänä päivänä tulkoon!

ESKO. Minäkö ryyppäisin? Ei!—Usko minua, Mikko Vilkastus, minä tuskin tiedän mille viina maistuu.

MIKKO. Maista nyt, niin tiedät! Otappas, poika, tuosta kirkkaasta pullostani!

ESKO. Minä vihaan viinapulloa kaikesta sydämeistäni, sielustani ja mielestäni!

MIKKO. Se tulee siitä, ettes paremmin tunne sen sisällistä luontoa.

ESKO. Nakkisten vanha-setä, koska hän juomisen pois-kielsi, kiroili viinaa kauheasti. Hän kutsui sen myrkyksi syvyyden kaivosta.

MIKKO. Ole surutonna; koska taas hän alkaa juomisensa, kutsuu hän sen hunajan-pisaraksi korkeuden kalliosta.

ESKO. Niin hän sitä kiroili. Ja viinapotellin nimitti hän pirun-sarveksi.

MIKKO. Ole surutonna; koska taas hän alkaa juomisensa, hän autuuden-sarveksi sen nimittää.

ESKO. Nyt haastelet tyhmästi, Mikko! Viina ei tarvitse puolusmiestä.

MIKKO. Ei yhtään, niinkuin ei mikään hyvä ja rehellinen asia.

ESKO. Kirottu asia, se viinan asia! Sanotaan erään lääkärin keksineeksi konstin, polttaa viinaa. Olis se lääkäri tässä, miehen hirttäisin kohta!

MIKKO. Ja minä kohta edestänsä hirteen menisin; kuin vaan on päässäni silloin pieni viinan huimaus, joka uskallusta antaa, vaikka kohtais meitä suurin vaara; rallaten me käymme päälle vaan väkiryynnäköllä. Sinäpä nyt tuommoisen rohkeuden tarvitset tullessasi hirmuisen äitis kasvoin eteen; sentähden juo!

ESKO. Olisko siitä apua?

MIKKO. Täysi apu.—Juo!

ESKO. En juo!

MIKKO. Sitten eroomme, enkä seuraa sinua kauvemmas. Jää hyvästi! (Aikoo mennä).

ESKO. Seis, mies, seis! Ilman seuraas kotia!

MIKKO. Tahdotko juoda?

ESKO. Tuo tänne pullos! Olkoon se niin viimeinen, kuin on se ensimmäinen kerta. (Juo).

MIKKO (itseks.) Hyvä!

ESKO. Näitkös, että join?

MIKKO. Vielä muutama nielaus, koska on tämä ensimmäinen ja viimeinen kerta! (Esko juo. Itsekseen). Kas niin! Nyt pieni riita ja sitten ero.

ESKO. Enkö juonut?

MIKKO. Sen teit, ja olipa se kovin tarpeellista, nytpä otat vastaan äitiltäsi löylytyksen, niinkuin mies; sillä selkääs saat, että roikaa, ole vissi siitä!

ESKO. Mikko Vilkastus ei olekkaan tietäjä.

MIKKO. Eipä tarvitse olla tietäjä, ennustaissa sinulle tänäpäpä aika saunan. Mutta ei hätää, nyt on värkkiä päässä; anna tulla vaan, kaikki käy sievästi kuin öljy Libanoonissa.

ESKO. Sinä uskot siis, että täytyy minun välttämättömästi saada selkääni tänä-ehtoonä, sinä uskot sen?

MIKKO. Uskon ja luotan!

ESKO. Ja iloitset ja riemuitset?

MIKKO. Iloitsisko puhemies, koska sulhainen selkäänsä saa?

ESKO. Miksi puhut sitten näin?

MIKKO. Syvästä sydämeni katkeruudesta lörpöttelen; sillä asia on ikävä.

ESKO. Vain niin. Minä saan selkäni! Entäs sinä?

MIKKO. Täytyy katsella päälle vaan, ei auta!

ESKO. Vain niin! Mutta kuka meistä kahdesta on oikein syypää, minä vai sinä?

MIKKO. En tiedä; sillä viaton olen minä.

ESKO. Viaton? Sinunpa syyksi tähän pitkälliseen kotimatkaamme. Talosta taloon olet kulkenut kuin mustalainen ja minä hännässä.

MIKKO. Mustalainen! Sinä koira; aatteles kuinka monet kerrat ja kuinka hävyttömästi olet minua haukkunut tällä matkalla. Käypä se viimein sydämelle. Kirkas tuli ja leimaus!

ESKO. Taidatko sanoa omantuntos nimessä, ettes ole syypää tähän surkeuteen, jossa nyt oljentelemme?

MIKKO. Syypää! Minä yksin?

ESKO. Olethan menettänyt kaikki rahatkin!

MIKKO. Enin osa rahoista meni keskivarissa, jossa söimme päivällistä, niinkuin suuret herrat, ja joimme putelin oltta päälle. Semmoinen atria, sen tiedätkin, maksoi plootuja.—Mutta kenen oli syy, että jouduimme keskivariin? Eikö sinun?

ESKO. Enpä tarkoittanut muuta kuin saada piirretyksi puumerkkini lupauskirjaan, jonka täytyy siellä löytyä; mutta tehtyäni tämän, miksi emme jatkaneet kohta taasen tietämme morsius-taloo kohden?

MIKKO. Kaikki tämä ei kuulu tänne; kysymys on, kenen oli syy, että poikkesimme keskivariin?

ESKO. Kas kas, mikä ääni nyt on kellossa!

MIKKO. Kellossa! Onko ääneni kellon ääni, sinä juonikas ja takaviisas suutarin poika, onko ääneni kellon ääni?

ESKO. Ääni on lahja Herralta, liioinkin laulun-ääni.—Mutta ymmärrä vertaukseni oikein; sillä haastelenpa usein esikuvien ja tunnusmerkkien kautta. Niinpä tahdoin nytkin lausua miten vaihtelee täällä ihmisten,mieli, niinkuin metsässä kuullaan sekä koleita että kileitä karjan-kelloja.

MIKKO. Sinä tyhmä pässi, kuuleppas tätä kelloa! (Lyö Eskoa korvalle ja juoksee pois. Esko rientää perässä.—Kraatari Antres tulee klanetti kainalossa).

TEHTÄVIÄ POHDITTAVAKSI

1. Miten katkelma rakentaa Mikko Vilkastuksen henkilökuva?
2. Tarkastele parenteesien tehtäviä.
3. Millaiset seikat luonnehtivat Mikon ja Eskon suhdetta?
4. Katkelma käsittelee monen muun kohtauksen joukossa suomalaisia alkoholiin suhtautumisen tapoja. Millaisia arvoja, stereotyyppiä ja vaikutuksia katkelma kuvaa? Millä tavoin?

5. NÄYTÖS

tapahtuu Topiaksen mökissä, jossa odotetaan morsiusparia häijuhlan viettoon

Näytöksen alussa Topias, Sepeteus ja Martta odottelevat poikiensa kotiinpaluuta. Topias ja Martta riitelevät vallasta talossaan ja Sepeteus valistaa naisvallan kauheudesta. Lopulta hevoskärryt ajavat pihaan ja Iivari esittelee rehvakkaasti pidättämäänsä varasta, joka kuitenkin pian paljastuu Jaanan isäksi.

Jaana ja Kristo saavat lopultakin naimaluvan, ja Martta kokee tappion perintöasiassa. Lautamies Eerikki tuo Eskolle tiedon kutsusta käräjille Karrin talossa riehumisesta. Iivaria puolestaan panevat tilille kyläläiset ja Martta.

Lopulta Jaana ja Niko päättävät jakaa saamansa perinnön puoliksi Nummisuutarien perheen kanssa. Näytelmä päättyy sovintoon, ja lopussa mennään sisälle taloon viettämään sovinnon juhlaa.

Nummisuutarin poikien kotiinpaluu

MARTTA (itseks.) Jumal' avita! rupeanpa arvelemaan, ettei ole laitaoikein!

TOPIAS. Minä kysyn: mikä on tämä mustalaiskuorma?

IIVARI. Rahakuormahan tämä on.—Ales rattailta kaikki. Minä tahdon päästä syömään! (Astuvat rattailta, Iivari vie hevoisen pois teaterilta).

TOPIAS. Selittäkää minulle tämä näkö, jos taidatte!

SAKERI (osoittaen Nikoa kohden). Katsesles tätä kuvaa! Etkö huomaa jotain?

TOPIAS. Kaikki on unta! Miksi on hän sidottu, ja miksi hallitset häntä jalasta?

SAKERI. Se on kallis kalu! (Iivari tulee takaisin). Ilmoita asia, Iivari!

IIVARI. Kuulkaat, kuulkaat ilon sanomaa! Villitysti elänyt olen, pahemmin kuin ennen tuhlaaja-poika. Tuhhat tulimmaista! joinpa kaikki ylös, kuorman, rahat ja säntit mennä annoin, mutta tässä on se, joka täyttää kaikki lävet taas, tässä on seittemän sataa riksiä!

TOPIAS. Seittemän sataa! Minkätähden, minkätähden poikani, Iivari!

IIVARI. Hän on se ulkomaan kreivin varas, hänen otin kiinni Puol'matkan krouvissa, ja luvattu palkinto on minun. Me tulemme rikkaiksi, isä!

TOPIAS. Keritty tukka, piikkiporta ja pilkku tuossa, juuri niinkuin pitää. Nyt iske kirkasta tulta ja jysky, riemun päivä on tullut ja ilosta silmäni mustenee! Koira vieköön! eipä paljon puutu, etten suutele sinua ilosta, varas!—Seittemän sataa, ja viisi sataa siihen luoksi vielä!

IIVARI. Me ostamme talon!

TOPIAS. Talon oivallisen!—Kas niin, Martta, minun kiltti Marttani, nyt olemme onnen myyriä.

IIVARI. Isä ja äiti, teitä pyydän unohtamaan mitä rikkonut olen!

TOPIAS. Kaikki on unohdettu, sinä uljas poika. Nyt muistelemme tätä onnen tempausta vaan!

IIVARI. Myös tahdon puhua Eskon puolesta. Asiansa kävi huonosti, hänen pettivät ja annoit morsiamensa toiselle, mutta se ei ollut hänen syynsä eikä sekään, että hän on viipynyt matkalla näin kauvan. Mikko oli petollinen myös. juotuaan kaikki Eskon rahat, erosi hän kumppanistaan kuin rosvo, annoi hänelle kaupanpäälliseksi vielä korvapuustin. Niin teki hän!

TOPIAS. Tosin kuuluu tämä vähän kiusattavalta...

MARTTA. He olkoot kirottut, niin morsian kuin Mikko!

TOPIAS. Ikävätä; mutta kaikki olkoon unohdettu ja sovittu tällä ilon hetkellä!

MARTTA (itseksseen). Jos asia on niinkuin se näyttää, niin pelastuu mar todella sekä Iivarin että Eskon selkä! (Jaana tulee).

TOPIAS. Jaana piikaseni, tules kuulemaan, mikä onni on kohdannut meitä. Tässä on se suuri varas kiikissä!

NIKO. Sinäkö Jaanani, pieni enkelini? Tule ja päästä isäs kädet, että hän saa sinua halaila!

TOPIAS. Mitä hän sanoo?

JAANA. Te isäni?

NIKO. Merimies Niko, karkuri, mutta ei varas. Ole lohdutettu, tyttäreni!

ANNA-MUORI. No sinä suuri jumala! Totisesti Järvelän Niko, vaikka paljon muuttunut.—Tunnetko minua vielä?

NIKO. Vanha Anna-muori, luulen!

ANNA-MUORI. Sama muori, joka kerran sinunki auttoi mailman valkeuteen pääsemään!

TOPIAS. Tunnetko minua sitten?

NIKO. Sinua en koskaan ole unohtanut. Koska aavalla merellä ystäviäni muistelen kotomaassani täällä, niin usein kaipauksen kyyneliä vuodatin.

TOPIAS. Mies parka! Minä surkuttelen sinua nytkin niinkuin ystävä.

NIKO. Kiitoksia vaan. Mutta koska sinua muistelin, sun tukkaas, totisia silmiäs ja pikistä naamaas, niin itku nauruksi muuttui, nauroin, että kojuni kajahteli.

TOPIAS. Vai niin, sinä vanha varas. Mutta etpä tunnekkaan minua. Kellen kuuluu tämä pikinen naama?

NIKO. Nummisuutarin-Martan miehelle.

TOPIAS. Sen taidat arvata; kyseleppäs jotain elämäni vaiheista.

NIKO. Onko selkäs hiljan Martan pamppua maistanut?

TOPIAS. Aha haha; kuinka vihaa täynnä! Nyt tunnen sinun, entinen naapurini. Löisitpä minua, mutta katsos kätes ovat koreasti sidotut.

NIKO. Minä en tahdo lyödä toisen vaimon miestä.—Mutta päästäkäätkä mua siteistä.

JAANA (itseksseen). Isänikö näkisin, mutta varkaana? Minä kauhistun.

KRISTO (itseksseen). Minä onnea toivon ja pahinta pelkään toki.

NIKO. Mua päästäkäätkä, muutoin hävitystä ympärilleni saatan, kuin juoksussaan kappaleiksi lentävä myllynkivi.—Päästäkäätkä!

SAKERI. Sinä olet vankimme.

NIKO. Miksi olette mun vanginneet?

SAKERI. Että olet varas.

NIKO. Varas! (Katkaisee siteensä). Sinä ryökäle! todista sanas, sitä muutoin kadut, ja hellitä jalkani, mies. (Tempasee jalkanuorallaan Sakerin nurin, Iivari ja Topias aikovat karata päällensä). Pysykää, matkan päässä, jos mielitte säästää pääkallojanne!

KRISTO. Elkäätkö koskekaa häneen, vaan sanokaat syy, miksi olette sitoneet hänen. Tässä seison minä ja tahdon häntä puolustaa.

SAKERI. Katsokaamme, ettei pääse hän pakoon.

TOPIAS. Hän ei pääse.

IIVARI. Hänen kyllä pitelemme.

NIKO. Kohta menen.—Mutta sinäkö tyttäreni? (Syleilee Jaanaa). Jaanani, taidatko minulle anteeksi antaa?

JAANA. Kaikki kaikki, kuin ette vaan ole se, miksi nämät teitä syyttää.

NIKO. Kunniallinen olen, muusta rikoksesta en tiedä, kuin että kerran, laivastani karkasin ja siitpä söin jo vettä-leipää Turun linnassa, juuri silloin koska tapahtui tämä varkaus, jota nämät nyt tahtovat saattaa päähäni. Siellä istuin silloin ja sinnen tulin suoraan Engelsmannin laivalla. Kaikki todistaa taidan; tämä seisoo passissani myös, jonka vaadin takaisin tuolta mieheltä.

SAKERI. Sen saat koska annan.

IIVARI (itseksseen). Liukuisiko kulta kädestäni vielä? Mutta sitä en usko.

ESKO (joka seisoo ta'empana muita jäseniä. Itseksseen). Minä pelkään, minä pelkään. (Lautamies Eerikki tulee).

TOPIAS. Tuossa lautamies kuin käsketty.—Minä manaan oikeuden nimessä teitä ottamaan tarkan vaarin tästä miehestä, joka on se peräänkuulutettu, kreivin varas. Poikani, Iivari, otti hänen kiinni.

EERIKKI. Mitä turhia leksottelet? Se varas kiinni-otettiin eilän Vanajan kirkolla, sen näin itse.

IIVARI (itseksseen). Tulinen helvetti! Nyt on soppa edessäni taas.

ESKO (itseksseen). Minä olen onneton!

NIKO. Mitä tuijottelet noin päälleni, ystävä Eerikki.

EERIKKI. Mitä konstia taas, Niko? Mihen on partas joutunut, sinä kanalja? Missä on ryhevä partas, jota Hämeenlinnassa sun, pari päivää sitten, näin kantavan?

NIKO. Kuule pieni kertomus, ja nämät toiset kuulkoot myös, jos se heitä miellyttää. Näille kahdelle, jotka tulit kaupungista, tein pienen keppoisen Puol'matkan krouvissa. Siinä haasteltiin eräästä varkaasta, jonka sanottiin löytyvän niillä seuduilla ja jonka he toivoit saavansa kouriinsa, ansaitakseen sen suuren luvattun palkinnon. Tuo mustahiuksinen ystävä tuossa lupasi, jos hän käsittäisi varkaan, hänen kohta istuttaa rattailensa ja kyydittää hänen kotopitäjän nimismiehen luoksi. Minä äkkäsin hänen olevan samasta pitäjästä kuin minä itse ja, koska olin kovin väsyksissä, mielin päästä kyydillä kotiin; sentähdenpä kävin salaliittoon krouvarin kanssa, saadakseni itseni oikein tämän mainitun varkaan muotoiseksi. Kaikki kävi kuin tulta pohtaen. Krouvarin tukkaani keritessä partani ajojin, ainoastaan tämän piikin jätin ja painoin tämän pilkun nenäni viereen,—ja se kadokkoon taas! (Pyhkäisee pois pilkun).—Toinen hattu ja takki vielä, jotka sain krouvista, ja se suuri varas astui sisään krouvitupaan. Nämät kohta kuin kotkat niskaani, sidoit minun, ja

riemun metelillä, sillä luulivatpa käsittäneensä kalliin aarteen, kyyditit he minun kotiin. Tässä seison nyt ja kiitän kyydin edestä!

EERIKKI (nauraa). Sinä veitikka!

JAANA. Isäni, olkaat terve-tullut!

KRISTO. Terve tuloa. Ja tulittepa otolliseen aikaan. Oi onnen hetki! Tässä on siis Jaanan isä, tytön oikea naittaja. (Lautamiehelle). Lautamies, käykää puhemiehekseni.

EERIKKI. Kernaasti. Tässä, Niko, seppä Kristo, oiva ja vikkelä mies, rakastaa tytärtäsi; anna hänen saada se, hän on ansaitseva hyvän vaimon.

NIKO. Mitä sanot itse, Jaanani?

JAANA. Suorasti puhua tahdon. Oi! olettehan oma isäni, tukeni ja turvani? Eihän tarvitse mun enään pelätä vieraan vihaa? Sydämeni aatukset teille sanoa tahdon.—Tätä miestä kauvan rakastanut olen, hän yöt ja päivät on ainoa aatukseni ollut, ja armahin toivoni on, joutua vaimoksensa; mutta karmeasti on meitä estetty yhtymästä avioliittoon. Oi, isäni! minä paljon kärsinyt olen.

NIKO. Sen uskon. Sun silmäs katse on kärsivän seraahvin.

JAANA. Mutta en toki kannella tahdo, en, sitä en tee. Onhan kaikki hyvin taas.

SEPETEUS. Tosin on tyttö päiviä tuimia koettaa saanut; mutta ankara sananlasku sanoo: »silakka ei pahene suolassa».

NIKO. Jaa, kanttoori, hän on kelpo tyttö, sen näen.—Ota ystäväsi kädestä; minä kihlaan teidät, minä myös. (Kristo ja Jaana ottavat toinen toistaan kädestä).

MARTTA (itseks.) Siis kaikki kadotettu. Kirous, kirous! Tätä en kestää voi.

NIKO. Tulevana sunnuntaina käyköön kolmas kuulutus.

KRISTO. Silloin vietämme häämme myös ja sitten nostamme viisi sataa riksiä. Se on nyt varma saaliimme, sillä eihän taida Esko enään kanssamme kilvoitella. Jos päättäisikin hän itsensä kihlata paikalla, niin on kuitenkin häihinsä viikkoja kolme, mutta meillä ainoastaan viisi päivää. Voitto on meidän! Mutta mitä on kaikki tämä sinun suhteen, tyttöni, jonka nyt vissisti omakseni tiedän.—Kuitenkin, voitto on meidän!

SEPETEUS. Sallimuksen käsi, sallimuksen vilpitön käsi!—Totuuden kieltä lausun. Tältä turvattomalta työltä koetettiin juonilla monikoukkuisilla oikeutensa kietoa pois, estellen laillista liittoa, mutta kaikki toisin kääntyi.—Te, jotka kiellätte löytyvän sallimuksen johtavaa perämelaa, käykää tänne, käykää Nummisuutarin pihalle, näkemään esimerkkiä edessänne, sen teitä sokeudella lyömän pitää kuin ukkosen sinertävä salava.—Suuri ompe vääryyden voima, mutta oikeuden suurempi vielä. Ja tämä on lohdutus!—Mutta mitä joulupukkia tuodaan tuolta? (Kuokat, kantaen Mikkoa, tulevat vasemmalta).

TEHTÄVIÄ POHDITTAVAKSI

1. Millaisia merkityksiä sivuhenkilöt saavat katkelmassa?
2. Tarkastele parenteesien tehtäviä.
3. Katkelma on näytelmän käännekohtasta. Millä tavalla katkelma tuo näytelmän aikana kehittyviä jännitteitä ja aiheita päätökseen?
4. Millaisia arvoja näytelmän käännekohtassa nostetaan käsittelyyn? Miten ne rakentavat näytelmän teemoja?